

AŠKERČEV »MEJNIK« IN LJUDSKO IZROČILO

Aškerčeva balada »Mejnik« je zbudila že takoj ob izidu (LZ VII, št. 2, 1. febr. 1887) navdušen sprejem. *Janko Kersnik* je pisal o njej že 5. febr. 1887 uredniku Levcu (*M. Boršnik*, ZD A. Aškerca I, 1946, 355): »Gorazd je pa mojster! Zadnja balada je prelepa — klasična za deklamacijo — jaz jo znam že na pamet, in sem jo vže ženi in mami deklamoval. Deset Gregorčičev nema toliko epičnega talenta, kakor ga ima Gorazd. —« In vendar se je o njej doslej le malo pisalo in nepojasnjeno je ostalo celo razmerje do ljudskega izročila.

Očitno Aškerčeve so v »Mejniku« pač besede, da je Martin na sejmu voli prodal ravno Lahom — kadar so v stari Avstriji prišli na naše sejme laški ali bavarski kupci, so bile cene živini dobre — takisto je njegovo pripovedovanje o bitki pri Custozzi in besede, s katerimi se Martin hrabri na cesti, po kateri »včasih rado straši«; Aškerčeva so tudi knjižna rekla »med svojo in tvojo lastjo«, »na last tvojo« namesto nazornih: zemljo, gozd, njivo; reklo »odkar (je) duh moj odplaval na óni svet«, ki se ne ujema z ljudsko predstavo o blodečih strahovih in pošastih. — Od manjvrednega ljudskega pripovedovalca izhaja »kamen ta prekletni, ki ga mora Vid nositi, pa nasprotuje ljudski zgodbi, v kateri skesani grešnik hrepeni po rešitvi in ve, da je kazni sam kriv, ne pa kamen.

Ničesar pa ne vemo o tem, ali je ponočno srečanje živega soseda z mrtvim, oškodovanca in škodovalca, ter sporočilo o nagli smrti zemlje lačnega soseda Vida Aškerčeva domislica ali ljudsko izročilo. Tudi vemo le zelo malo o tem, koliko je balada »Mejnik« priča ljudskega izročila, koliko Aškerčevega pesniškega snovanja.

Razmerja Aškerčeve balade »Mejnik« do ljudskega izročila se je prvi dotaknil sam *Fr. Levec*, urednik LZ, ko je v opomnji k inačici *Martina Cilenška* v spisu »Kaj pripovedujejo na Ložnici« (LZ VII, št. 7, 1. jul. 1887, str. 411) dejal: »Glej prekrasno balado Gorazdovo »Mejnik« v 2. št. Ljublj. Zvona.« Leta 1910 je nato priobčil *Števan Kühar* novo inačico iz Bratonec v Prekmurju: Kmet, ki je zemlô podárao (ČZN VII, 1910, str. 120, št. 26); ponatisnjena je v avtorjevi »Slovenski čitanki« za peti razred srednjih šol (1921, št. 4, str. 6) z opozorilom na Aškerčev »Mejnik« (str. 289), prim. *M. Boršnik*, A. Aškerc, ZD I (1946), 355. Že po Aškerčevi smrti je povedal *Jos. Wester* v spominskem članku »V Aškerčevem rojstnem kraju« (LZ XXXII, 1912, 432): Rajni (Aškerc) sam mi je pravil, da je dokaj motivov za balade slišal iz ust svojega očeta, n. pr. Mejnik, Godčeva balada, Svatba v Logeh, Skala v Savinji, itd. (prim. *M. Boršnik*, A. Aškerc, 1939, 427; A. ZD I, 355). Leta 1937 je priobčil *Henrik Tuma* v svojem življenjepisu (Iz mojega življenja, 34) z nekaterimi drugimi pripovedkami tudi novo inačico pripovedke o mejniku (prim. *M. Boršnik*, A. ZD I, 355); še eno pa je zapisal *Milko Matičetov* v Obrovu v Brkinih, povedal mu jo je 21. avg. 1955 Tone Markovkin (r. 1893). Blizu v istem času sem sam naletel v Črticah iz duševnega žitka Štaj. Slovencev

dr. Jožefa Pajka (MS v Lj., 1884) pod zaglavjem »Mejniki« (str. 97) na dotlej neopaženo prvo priobčeno inačico naše bajke iz Muretinec pri Sv. Margareti na Ptujskem polju.

Teh petero slovenskih inačic z Westrovo omembo šeste je treba kajpada uvrstiti v številne inačice o kaznovanem grešniku zoper mejo, razširjenih na daleč po Srednji in Zahodni Evropi. Pregled nam nudi članek prof. *Friedr. Rankeja* »Grenzfrevler« v Handbuch des deutschen Aberglaubens (= HDA) III (1930/31), stp. 1257—1258, v katerem se pravi med drugim: »Mejni grešniki... so obsojeni, [a], če so njivo odorali], da hodijo po (pravi!) meji in pri tem kriče: »Tu gre meja!« [b], če so prestavljali mejnike], da nosijo (razžarjeni) mejnik ali mejni kol in pri tem vpijejo: »Kam naj ga dém?« Rešiti se meje, c) z odgovorom »Od koder si ga vzel!« ali »Deni ga, kamor spada!« (splošno); d) s tem, da se mejnik postavi na pravo mesto, e) da se njiva pravilno priorje. Gl. še članek Fr. Rankeja »Erlösung«, odstavek o Wiedergutmachung: HDA II (1929/30), stp. 926. Literatura za motive a—e je navedena v opomnjah h Grenzfrevler 19—23 ter k Erlösung 21—28; dopolniti pa jo je z vrsto neomenjenih inačic, zlasti slovanskih, ter s pozneje priobčenimi od Slavonije in Estonske proti zahodu. Literaturo za danske, keltske in angleške inačice iz Evrope in Amerike nudi Stith Thompson, Motif-Index of Folk Literature. New enlarged and revised edition, Rosenkilde and Bagger, Copenhagen. Vol I, A—C (s seznamkom okrajšav za literaturo) 1955, Vol. II, D—E (1956); isto delo v prvi izdaji (Folklore Fellows Communications, Helsinki) Vol. V (No. 116, 1937). Navedena je pod sledečimi gesli (v slovenskem prevodu): E 345. 1. Mrtvi se vrne, da bi postavil na staro mesto mejnik, ki ga je prestavil. — E 416. Človek, ki je mejnik prestavil, ne najde pokoja v grobu. — Q 275. Prestavljavec mejnikov kaznovan.

Izmed slovenskih doslej znanih inačic spadajo štiri od petih k tipu s prestavljenim mejnikom in njegovo nošo (b + c, d), ki je razširjen po podatkih v HDA po vsej Srednji Evropi, široko po Franciji, po nemških preseljenjih tudi v državi Pensilvaniji v USA, na Slovenskem pa na Štajerskem, Dolenjskem in v Brkinih. Pa tudi peta slovenska inačica, prekmurska iz Bratonec, ki spada k tipu s podoravanjem zemlje (a), je zamenila prioravanje, t. j. popravo krivice (e) z nošo zemlje v »püti« (brenti), ki je zamenila mejni kamen (d), čeprav se z odvrženo zemljo storjena krivica ne popravi.

Potentakem je razumljivo, da tudi osnovni odstavek v Aškerčevi baladi — prva in druga, peta in šesta kitica z delom sedme — domala čisto ustreza motivnemu obrazcu večinskega tipa, slovenskega in evropskega (b + c, d).

Najbolj priljubljeni delni motivi, ki sestavljajo ta motivni obrazec, so: nekoliko »korajžni« nočni potnik, »v rožcah«, ali vasovalec — kraj, kjer rado straši (to je, kjer se je greh zgodil in grešnik pohaja) — pohajajoči umrli grešnik z mejnikom na rami — njegovi žalostni klici, kam naj bi mejnik dél — osorni, pa pravilni potnikov odgovor — grešnik poziv sluša in je s tem rešen. — Poglavitni motiv obeh tipov, pripoved o prestavljanju mejnikov ali o odoravanju njive, pa ima v inačicah različno mesto in različno obliko. Če podaja pripovedovalec zgodbo pre-

prosto, stvarno, kakor se je godila, tako rekoč kot zgodovinar ali časnikar, tedaj pripoveduje o grehu sam in kar v začetku zgodbe, potem šele preide preko grešnikove smrti in naložene mu pokore k pripovedi o nočnem potniku in grešnikovi rešitvi. Bolj novelistično ali baladno urejene inačice pa se pričenjajo tik pred rešilnim dogodkom (mediis in rebus) z nočnim potnikom in srečanjem s pošastnikom, greha pa se spove čisto na koncu grešnik sam, ko se potniku zahvaljuje za rešitev.

Prvi, bolj časnikarski način uporablja med slovenskimi inačicami samo *Küharjeva* inačica o podoravanju iz Bratonec; druge štiri inačice, vse o mejniku, pa so zgrajene po novelističnem vzorcu, tako tudi ustrezni osnovni del Aškerčeve balade in tudi edina dotlej priobčena slovenska ljudska inačica, ki jo je Aškerc mogel poznati pa jo je gotovo tudi poznal, *Pajkova* iz Muretinec (Črtice, 1884, str. 97), ki se glasi:

Kosci so šli jako zaran kosit. Ko so na senožet prišli, jim je nekdo, ktereга pa niso videli, spregovoril: »Kje bi dol djal?« Vse je strah spreletel, pa se nikdo ni upal zinoti. Po solnčnem izhodu se je duh zopet oglasil, in sicer ravno tako; tudi sedaj mu ni nikdo kaj rekel. Ko se ob ednajstih zopet oglesi, se je pa vendar eden izmed koscev toliko ohrabil, da mu je rekel: »Kjer si vzel, tam pa dol deni!« Duh pa mu je rekel: »Hvala ti! Ko sem na svetu živel, sem mejaša (t. j. mejnik) prestavil in moral sem ga po smrti vedno v rokah nositi, ti si me sedaj rešil.«

Ta inačica nima vseh značilnih potez, ki smo jih zgoraj omenili za inačični tip s prestavljanjem mejnih kamnov; tako je »korajžni« nočni potnik nadomeščen s kosci, ki delajo na senožeti od jutranjega svita do poldneva, in eden izmed njih se šele na koncu opogumi, da izreče rešilni odgovor; kraj, kjer ob nočni uri rado straši, je zamenjan s strahom pred ogovorom nevidne osebe v svitu, sončnem vzhodu in ob opoldanskem zvonjenju (ob enajstih). V tej inačici odpadle ali zamenjane motive dopolnjuje Tumova skopa poliška inačica takole (n. m.):

V Klanecu (NB to ni vas, ampak ledinsko ime) pri Polici je strašilo. Ko je zvonilo avemarije, se je za človekom, ki je hodil skozi klanec, oglasil zamolkel glas: »Počak me, počak me! Težku, težku! Kam čem djat, kam čem djat?« Pa je nekoč zakričal neki pijanec: »Kaj misliš, da ti bom jaz odnašal? Hudič, kjer si vzel, tja pa daj!« Odtlej ni več strašilo.

Tudi nobena druga slovenska inačica, ki jo poznamo, nima vseh značilnih potez. *Cilenškova* z Ložnice je močno podobna muretinski; jutranje in dopoldanske kosce je zamenjal voznik (pa ne omeni se, kakor v drugih inačicah, da bi bil vinjen). Inačica z Obrova *Milka Matičetova* pa je še bolj skopa od Tumove poliške:

Je biu jen Goučán, je šou z Javorja ponoći. Uan je biu eno malo uopít i je pršou do Rjáučanougа vrtа v Ránen place. Uan je biu gore na ceste. Pa tu gouóri: »Kamo čen dèt?« Uan uzgora gouori: »Kad si úza, onda stave!« Tu su djali, da je tu dušu rišu, da ni blo več čut tega. — *Komentar poslušalcev inačico dopolnjuje*: »Danes se ne vica, ku prelože ne tirmen (cf. lat. terminus), ma pet hiž ali celu državu!«

Osnovni prvi in osrednji odstavek *Aškerčeve* balade »Mejnik« pa obsega vse značilne motive razen sklepnega, grešnikove rešitve; to je

Aškerc sam namenoma zamenjal. Ni dvoma, da Aškerc teh potez ni zbral iz različnih inačic, ampak da jih je dobil v eni sami, ki je v začetku v bistvu soglašala z inačico s Police, v nadaljevanju pa je bila podobna muretinski in ložniški. Ta inačica — čigava je bila, žal ne vemo — je torej šesta izmed znanih nam slovenskih inačic o grešniku zoper mejo, peta pa z motivom prestavljenega mejnika. Ta Aškerčev vzorec je mogel biti podoben vorarlberški pripovedki, priobčeni v zbirki *Vonbun-Beitla, Die Sagen Vorarlbergs mit Beiträgen aus Liechtenstein* (1950), št. 47, str. 74, ki spominja v prvi polovici nekoliko muretinske slovenske s Ptujskega polja. Glasi se (v slovenskem prevodu):

Dve uri hoda od vasi Au (Log) proti Damulsu leži planina Böden (Doli). Kadar koli so hlapci pozno ponoči stopili pred kočo, so čuli od daleč žalostni klic: »Kam naj jih odložim?« Počasi je prihajal bliže in bliže in ponavljal vprašanje s čisto razločnim glasom. Hlapci so kmalu spoznali, da je to duh, ki tako kliče, pa niso vedeli, kaj naj bi storili ali odgovorili, da bi dobil svoj pokoj. Tedaj se je nekoč planšar (t. j. sirar) pozno ponoči »v rožicah« vračal od Auer Kilbe na planino. Kar se oglasi pred njim klic: »Kam naj jih odložim?« Naglo mu odgovori: »Ej, tepec, kdo bo dolgo vpraševal? Od koder si jih vzel!« S tem je bil duh odrešen. Pokazal se je hlapcu v beli postavi in mu razložil, da je bil pred mnogimi leti lastnik te planine in je prestavljal mejnike. Za kazen ga je Bog obsodil, da mora toliko časa strašiti po planini, da mu kdo dá pravi odgovor. Nato mu duh ukaže, naj mu poda svoj žepni robec. Vanj je vtisnil svojo roko, ki je bila od ognja iz vic tako vroča, da se je še pozneje jasno poznalo na njem vseh pet prstov.

Sklep tega vzorca je Aškerc izpustil in ga nadomestil z drugačnim zaključkom. Ne da bi pošastni Vid mejnik odvrigel na pravo mesto ter Martina zahvalil za rešitev, prekolne »kamen ta prekleti«, ki ga mora nositi nazaj, odkar je umrl, »pač sto že let« in ga bo nosil — v nasprotju z ljudskim izročilom — menda na veke! In v blisku spozna Martin soseda Vida, ki je bil ob njegovem odhodu na sejem očitno še živ, pa je, kakor zve Martin drugo jutro, šele ta večer naglo umrl.

Teh nekaj ur večnosti, ki se pogubljenemu Vidu zdé sto let, si je Aškerc izposodil iz ljudske pesmi, v kateri je motiv uporabljen v nasprotnem smislu, ko se zdi menihu tri sto let ob petju rajske ptice kakor tri ure (SNP I, št. 306—309: Menih in rajska ptica, znana tudi na Štajerskem; prim. tudi *Valjavčevo* pesem *Od nebeške gloriije*, Slov. Bčela 1852, 201, *Pesmi 1855* in v slov. berilih). In človek bi dejal, da si je soseda Vida in njegovo naglo smrt v dopolnilo izmislil sam Aškerc.

To bi pa bila zmota.

V švicarskih planinskih krajih so pripovedke o prestavljenih mejnikih, kamnih ali kolih, posebno pogostne, pa so ohranile tudi še prvotnejši pomen; predvsem v inačicah, v katerih ne gre za kršitev meje med zemljišči posameznih kmetov, ampak za premaknitev mejnikov na občinsko ali srenjsko zemljišče, večinoma pašnike (Allmende), v korist sebičnega zasebnega kmeta (gl. *Jos. Müller*, *Sagen aus Uri*, hrsg. Bächtold-Stäubli, I, Nr. 1—419 (1926), II, Nr. 420—987 (1929); hrsg. R. Wildhaber, III, Nr. 988—1600 (1945), Nr. 575, 795, 796 ab, 798, 802 in še druge).

selecta II, 1952, 821): (Star kmet, ki so njegovi predniki že od 16. stoletja sedeli na dvoru Brok v švedski pokrajini Bohuslän, je pripovedoval o pravdi s sosedi na dvoru Kärslätt takole:) »Ljudje s Kärslätta so premaknili ograde (iz kamna) in so nam ugrabili tako zemljišča, nekoč pa so jih ljudje z Broka povabili pred sodišče in so bili obsojeni, da zemljišče, ki so ga nam ugrabili, vrnejo, ograde postavijo spet na staro mesto in kamne vložijo v jame, v katerih so prej ležali.« Listine te sodbe, izrečene 4. maja 1621, so se ohranile in izkazujejo tole: Lastnik Kärslätta je velik kos pašnika, pripadajočega obema dvoroma, protipravno ogradel in bil obsojen, da kamnito ogrado, ki jo je postavil, podere in odpelje. Spomin se je torej skozi tri stoletja zvesto ohranil, le to se je pozabilo, da spor ni šel za zasebno, ampak za skupno lastnino. Dvor je ves ta čas prehajal od očeta na sina; menjava posestniškega rodu bi bila spomin na ta pravni spor izročila pozabi.

Svetost občinskih in drugih javnopravnih meja sega globoko v predkrščanske čase. Primerjaj o tem *Historia Mundi* III. Der Aufstieg Europas (Francke, Verlag, Bern 1954), Viktor Pöschl, Die Einigung Italiens durch Rom, 1. Die geistigen und religiösen Grundlagen des Römischen Freistaates, str. 466—467: Treba se spomniti samo starorimske Arvalne molitve vsaj iz petega stoletja, če ne še iz starejše dobe; peli so jo Fratres Arvales in so jo še po več ko šest sto letih peli in vklesali v kamen v jeziku, ki ga navadni Rimljani že davno niso več razumeli. V njej so klicali Marsa, naj skoči na deželni prag, na mejo Rimskega polja (Ager Romanus), in naj na njem stoječ odganja vse preteče nezgode, kugo in vojno pustošenje. Tako so ob petem miljniku klicali božje varstvo na mejo rimskega mestnega ozemlja. Rimski duhovniki, pontifices (stavbniki mostov), so imeli za nalogo, da sakralno (svetostno) varujejo prehod čez Tiberov, mejno reko na severni strani; Rimljani so posvečali tudi mestno ozidje in hišni prag. — Podobno so bile meje svete tudi drugim starim narodom, o katerih nimamo sporočil — saj so tudi konservativni Rimljani ohranili to naziranje in čustvovanje še iz prejšnjih dob pastirsko-agrarne kulture.

Razumljivo, da so duše kršiteljev svetih meja morale prav tako brez pokoja begati po nočnih teminah kakor duše ljudi, ki jih svojci niso pravilno po obredih pokopali. V krščanski dobi so te nemirno blodeče (pohajajoče) duše (»pošasti«) dojeli kot duše, ki se »vicajo«, dokler s popravno krivic, ki so jih storile, ne dobe miru.

V švicarskih, vorarlberških in tirolskih planinskih krajih pa se je motiv posmrtnega pokorjenja zaradi krivično premaknjenih meja prenesel tudi na druge v planinah storjene krivice. Tako morajo planinski pastirji, ki so zakrivali pogin kakega živinčeta, ne da bi bili lastnika za to odškodovali, to po smrti noč za nočjo ponavljati, dokler kdo iz usmiljenja namesto njih škode ne poravna ali izprosi, da se jim odpusti (Jos. Müller, Sagen aus Uri, Nr. 555, 572, 925⁹, 930, 932, 933¹⁻³, 934, 936, 980, 981, 984—986 i. dr. Vonbun-Beitl, Die Sagen Vorarlbergs [1950], Nr. 42, 48, 59, 188. R. Beitl, Im Sagenwald. Neue Sagen aus Vorarlberg [1953], Nr. 388, 500). Tako morajo planšarice, ki so dobro skrbele za živino bogatih, živino ubogih pa zanemarjale, po smrti v najhujši zimi hoditi na planino oskrbovat tam se nahajajočo (pošastno) živino ubogih (Jos. Müller, n. d. Nr. 942¹, 974, 982¹⁻³ i. dr.; Vonbun-Beitl, n. d. Nr. 151; Beitl, n. d. Nr. 478; Karl Paulin, Die schönsten Tiroler Sagen, 1955, str. 139s).

In prav med temi pripovedkami je ena, ki se motivno popolnoma ujema z zaključnim delom Aškerčeve balade »Mejnik«. To je pripovedka o planšarici na planini Spullers (*Vonbun-Beitl*, n. d., oddelek Klostertal und Lechtal, št. 151, str. 126):

Tam gori na planini Spullers je bila nekdanj planšarica; ta je oskrbovala samo živino bogatih ljudi, ubogih ljudi živino pa je stradala. In to je uganjala mnoga poletja. Tedaj pa, nekoč pozimi, ko so ljudje že davno odšli s planine, se napoti lovec proti Spullersu na lov in tu sreča planšarico, ki o njej pripovedujem; glava ji je kakor obrobljena s peskom in snegom, rdeča jopa zmrzla ko kamen kost, na podlehti ji visi čeber. Lovec se ne more dovolj načuditi in vpraša: »No, planšarica, kaj si tudi ti tod na poti in hočeš ob tem času na planino!« »Da,« reče ona, »moram gor na Spullers krmit ubogih ljudi prašiče, bogatim sem jilf že nakrmila.« In gre dalje svojo pot. Lovec začuden gleda za njo in misli sam pri sebi: »Tu pa ni vse čisto!« In ko pride proti večeru domov na vas, začuje s stolpa mrliški zvon; na vprašanje, komu zvoni, mu povedo: »Planšarici s Spullersa.«

Prvi dve izdaji (*Volkssagen aus Vorarlberg*), drobna zvezka, je priobčil Vonbun (1824—1870) leta 1847 z 32 besedili in 1850 s 50 besedili; tretja izdaja (*Die Sagen Vorarlbergs*, 1859) obsega 114 pripovedk in legend in verjetno je med njimi tudi »*Die Sennerin auf Spullers*« (v 4. izdaji je v oddelku »Geister« št. 1). Vse te tri izdaje so izšle v narečju, tretja še v težko čitljivi fonetični pisavi. Četrto izdajo, ki jo je že Vonbun pripravljal, je 19 let po njegovi smrti pomnoženo in v običajnem pravopisu priobčil *Herman Sanders* (1889). Malo je verjetno, da bi bil Aškercu prišel pred oči kateri prvih treh v narečju priobčenih tiskov, saj je bil mlajši skoraj toliko star kakor pesnik sam; najmanj se je moglo to zgoditi v Šmarju, kjer je »Mejnik« nastal, ko je znano, da je živel pesnik tam v ostrem odporu zoper po sili nemško trško okolje. Četrta izdaja z 234 besedili pa je izšla dve leti potem, ko je bil »Mejnik« že natisnjen (gl. *Vonbun-Beitl*, n. d., str. 20s., 22s., 26s., 295—301, zlasti 297: IV. Geister. 1. *Die Sennerin auf Spullers*).

Proti tej domnevi govori tudi Aškerčeva beseda *Jos. Westru*, da je motiv za »Mejnik« slišal iz ust svojega očeta. (Žal, da si Wester ni izprosil od pesnika same inačice!) Ta beseda se ne more nanašati na predlogo prvemu delu balade, ki ji je Aškerc zavrgel bistveno potezo, legendarni sklep, grešnikovo rešitev. Aškercu realistu in baladniku ta sklep ni ustrezal, saj ni hotel ustvariti spodbudne legende, ampak trpko balado. Motiv iz očetovih ust je bil torej po vsej verjetnosti tisti, ki ga je uporabil za mrki krepki baladni zaključek.

Pripovedka Aškerčevega očeta je bila potemtakem pač bližnja sorodnica Vonbunove vorarlberške bajke, le da ni govorila o planinki, ampak o prestavljavcu mejnika. To bi bila sedma slovenska inačica te bajke. Šesto, bolj ali manj podobno ložniški in muretinski, je Aškerc spoznal morda v Šmarju ali okolici, ki leži nekako na pol pota od Gotovelj v Savinjski dolini do Muretinec na Ptujskem polju.

Obe značilno različni inačici ljudskega izročila o prestavljavcu mejnikov je Aškerc strnil v novo, enotno, dramatično stopnjevano umetnino jedrnatega sloga in s posebno učinkovitim zaključkom, za kar vse je prav »Mejnik« klasičen primer (*M. Boršnik*, A. Aškerc, 87, prim. 89).

Vendar se mu to ni posrečilo brez slehernega šiva: prepozno je prešel od prve inačice — z rešitvijo pokorečega se grešnika — k drugi inačici — s pravkar umrlim grešnikom, ki o njegovi rešitvi ničesar ne čujemo. Poglavitna hiba je, da sosed Vid v smislu prve inačice vprašuje, »kam bi (sc. mejni kamen) del«, na rešilni Martinov odgovor, naj ga dene, »kjer si vzel«, pa tega ne stori, ampak govori v smislu druge inačice samo o svojem grehu in pokori ter povrhu še prekolne »kamen ta pre-kleti« in ga še dalje prenaša.

Tudi ni v redu, da Martin soseda spozna šele ob blisku, ko mu ta že prej dve kitici govori; zares pa je človeka v temi laže spoznati po glasu kakor ob trenutnem blisku z očmi. Tudi Martinov strah, češ »popotnike da včasi rado straši ob cesti tej«, v zgodbi, v kateri grešnik to noč očitno šele prvič straši, ni z ničimer utemeljen. Strah naj bi zbudili v Martinu prvi oddaljeni klici, še nerazumljivi, pohajajočega Vido-vega duha, naj bi se stopnjeval ob njegovi Martinu nerazumljivi izpo-vedi — saj je soseda videl še pred odhodom na sejem živega — grozo in ubeg pa naj bi sprožil upognjeni Vid, »na rami mejnik noseč«.

Ti vbodi v šivu pa so postali vidni šele zdaj, ko se nam je odkril dvojni vir Aškerčeve balade, in še danes jih zakriva krepko stopnjevanje napetega dejanja z izrazitim strnjanim slogom in presenetljivim zaključkom. Posebej je omeniti še ritmično obliko, ki se skladno prilega lapi-darnemu slogu. Kakor udarci s kladivom se čujejo navidezno okorni ritmi »Sejm bil je živ«, »tam par volov«, »sam gre domov«, »tod obsorej«, »zrl ji v oči«, »Joj! kam bi del?«, »I, kjer si vzel«, »pač sto že let«, »mejaš naš — Vid«. Mnogim se zde nerodni, nespretni, upirajo se šolarski deklamaciji — pa se vendar prilegajo vsebini in slogu balade. Spominjajo zelo na podobno ritmiko v Prešernovih sonetih, ki se je tudi mnogim zdela »okorna«, pa je izraz najtanjšega umetniškega čuta. Gl. sonet Marskteri romar: Mársktéri (v. 1), svét Antón Jézusa várje (v. 2), Sléd sence zárje (v. 6), Unstránske glórje (v. 7), Ukàz želj vléče (v. 12), Ur krájši ték (v. 14) in še mnogo mest v Sonetnem vencu, Sonetih ne-sreče idr.

Če je Aškerc podobne in drugačne »okornosti« pozneje uporabljal na napačnem mestu, je to pač znamenje njegovega poetičnega propa-danja, tu pa so na svojem mestu, umetniško upravičene.

R. Kolarič

SLOVENSKA NAREČJA

Slovenski jezik že ob prihodu Slovencev v današnja bivališča ni mogel biti enoten. To je povsem razumljivo. Če je bilo Slovencev toliko, da so zasedli tako veliko ozemlje, kakor ga imajo danes in so ga precej stoletij imeli še več, je pač jasno, da so v svojih končnih bivališčih na prehodu v današnjo domovino morali prav tako zavzemati velik teri-torij in da njih govorica že zato ni mogla biti enotna. Zgodovinski razvoj slovenskih narečij nam kaže, da niso vsi Slovenci prišli v današnja biva-